

POLITICA INTERNĂ A GUVERNULUI CONDUS DE ALEXANDRU MARGHILOMAN MARTIE - OCTOMBRIE 1918

CONSTANTIN I. STAN

Încă de la preluarea puterii, în martie 1918, cabinetul prezidat de Alexandru Marghiloman a fost confruntat cu numeroase probleme de ordin economic, social și politic.

Cea mai acută dintre ele a fost aceea a aprovizionării. Semnificativ în acest sens este faptul că în teritoriul ocupat, potrivit informațiilor, deținute în martie de guvernul român, rezervele de cereale nu ajungeau decât până la 31 mai¹. Numeroase documente vorbesc de lipsurile de produse agro-alimentare. Într-o plângere adresată de un grup de locuitori din comuna Mihăilești (județul Vâlcea), la 1-13 iulie 1918, prefectului județului, se arăta: *Toată populația comunei suferă în prezent din lipsă de hrană*². Memorii cu conținut asemănător sunt trimise și din alte zone. Într-unul din acestea, adresat de locuitorii cătunului Ion Heliade Rădulescu din comuna Balta Plopului (județul Buzău), era consemnată situația grea în care se aflau, lipsiți de alimente și celelalte mijloace necesare traiului³.

Insuficiența cantităților de alimente se datorau, în special, rechizițiilor făcute de autoritățile de ocupație. Numai în două zile, 27-28 iunie 1918, au fost rechiziționate în comuna Sinești (județul Vâlcea), 45 de vite mari, 20 de găini și 7 boboci de găscă⁴. Rechiziții masive au fost făcute și în numeroase comune din județul Buzău: Beceni, Cărpiniștea, Scurtești, Niculești, Merei, Năieni, Vernești, ș.a. Numai din comuna Scurtești, de pildă, au fost, rechiziționați 4900 hectolitri de grâu⁵. La agravarea chestiunii aprovizionării a contribuit și faptul că numeroși soldați din armatele de ocupație au trimis în patrie cantități importante de alimente în pachete cuprinse între 5 și 25 kg, încurajați fiind în acest sens de autoritățile străine. La acestea se adăugau abuzurile și ilegalitățile comise de elemente colaboraționiste ale administrației locale, cum s-a întâmplat în plasa Dumbrava din județul Mehedinți sau în comunele Costești, Mărunțișu, Bozioru, Glodeanu din județul Buzău⁶.

O situație asemănătoare aveau locuitorii din satele moldovene. Referindu-se la această stare de lucruri, șeful guvernului consemna în notele sale din 8 iunie 1918:

¹ Al. Marghiloman, *Note politice NOTE*, București, 1927, p. 425.

² Corneliu Tamaș, Petre Beradașu, Sergiu Purice, Horia Nestorescu Bălcești, *Județul Vâlcea în anii primului război mondial*, vol. I, Bălcești pe Topolog, 1979, p. 307, doc. nr. 217.

³ Vezi textul memoriului în Arh. St. Buzău, fond Pref. jud. Buzău, dos. 3/1918, f. 29.

⁴ C. Tamaș, P. Bardașu, S. Purice, H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. 311, doc. nr. 218.

⁵ Arh. St. Buzău, fond Pref. jud. Buzău, dos. 24/1918, f. 6

⁶ Vezi *Ibidem*, dos. 3/1918, f. 16, dos. 9/1918, f. 46, Arh. St. București, fond. M.A.I., dos 43/1918, f. 5.

*Lipsă de alimente: județe întregi înfometate*⁷. În urma unei inspecții făcută de administratorul plășii Corni (județul Botoșani), în comuna Corni se arată că lipsa de alimente în această localitate devenise cronică⁸. Primăria comunei Doftana (județul Bacău) raporta, la rândul ei, la 5 iulie 1918 administratorului de plasă că, zilnic staționau la această primărie: *femei, bărbați și copii cerând cu lacrimi în ochi porumb pentru hrană, fiind cu desăvârșire lipsiți, se hrănesc cu poame și bureți*⁹. La înrăutățirea aprovizionării populației moldovene cu alimente au contribuit și o serie de practici ale administrației din această parte a țării¹⁰.

Lipsa de alimente se datora și faptului că în multe zone ale țării producția de cereale era foarte scăzută. Acest lucru era recunoscut și de guvern. Astfel, într-o circulară a Ministerului de Interne din 23 mai-5 iunie se preciza: *Toate semănăturile de toamnă sunt compromise, iar recolta de grâu este slabă în toată Muntenia*¹¹. La rândul sau, Constantin Garoflid, ministrul agriculturii și domeniilor, arăta într-un raport adresat regelui: *Din cauza secetei producția de grâu fiind în unele regiuni inferioară, agricultorii sunt cu neputință de a plăti avansurile făcute de stat*¹². Având în vedere puținătatea cantităților de cereale existente, Alexandru Marghiloman, într-o ordonanță adresată prefecților, dispunea: *toate cantitățile de cereale aflate în mâna producătorilor sau la oricare alte persoane sunt imobilizate și nu pot fi vândute sau puse în consumație decât cu aprobarea direcției aprovizionării. Se va trece la o nouă valorificare a tuturor cantităților de cereale*¹³. În felul acesta se înfrâna specula și tendința unora de a dosi, sau a stoca cereale.

Tot din aceste considerente, printr-o alta ordonanță a primului ministru, cantitățile de cereale percepute drept vamă erau luate de la morari și trecute comisiei de aprovizionare, lăsându-se doar cantitățile necesare întreținerii lor și a familiilor lor. Pentru contravenienți se stipulau pedepse aspre, constând în amenzi până la 2000 de lei¹⁴. Cu toate acestea, problema aprovizionării cu alimente nu a fost rezolvată.

La îngreunarea aprovizionării cetățenilor a contribuit și reducerea importurilor la unele produse. Zaharina, de pildă, conform unei ordonanțe a guvernului, trebuia folosită numai în scopuri medicale. Farmaciștii care o distribuiau în alte scopuri erau pasibili de amendă de până la 5000 lei¹⁵. Dificultăți se întâmpinau și în asigurarea cantităților necesare de săpun și sodă. Toți deținătorii acestor produse erau obligați să

⁷ Al. Marghiloman, *op. cit.*, vol. III, p. 541.

⁸ Arh. St. București, fond. Prefectura jud. Buzău, dos. 24/1918, f. 9.

⁹ Cf. Vasile Livieanu, Mihail Rusenscu, Traian Lungu, Mircea Iosa, Iosif Kovacs, Vasile Bogza, *Relații agrare și mișcări țărănești în România 1908-1921*, București, Editura politică, 1967, p. 223.

¹⁰ Arh. St. București, fond. M.A.I., dos. 367/1918, f. 28.

¹¹ Arh. St. Buzău, fond. Primăria com. Patârlagele, dos. 13/1918, f. 28.

¹² "Monitorul Oficial", partea I, nr. 97, din 22 iulie-4 august 1918.

¹³ *Ibidem*, nr. 141, din 29 septembrie.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 164, din 13-26 octombrie.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 117, din 17-30 august.

le declare¹⁶. Cele mai mari greutăți erau întâmpinate însă în aprovizionarea cu carne, ouă, unt, brânză. Deși prețurile acestor produse au crescut la intervale foarte scurte, ele nu existau, în cantități cât de cât suficiente. A sporit, de asemenea, prețul tutunului și au fost ridicate impozitele asupra băuturilor spirtoase¹⁷.

Guvernul conservator era confruntat, totodată, și cu o serie de probleme financiare, fiind nevoit să contracteze în august 1918 un nou împrumut în valoare de 300 milioane de lei la Banca Națională a României, măbind astfel datoria sa la 1,3 miliarde lei¹⁸.

Chiar și o serie de susținători ai politicii lui Marghiloman au criticat guvernul pentru insuficiența preocupare în vederea îmbunătățirii situației populației. Unul din senatorii conservatori într-o interpelare ținută în Senat la sfârșitul lunii august 1918, declara: *Am văzut că în urma ratificării tratatului (este vorba de pacea de la Buftea-București, n.n.) suferințele populației din teritoriul ocupat se măresc în așa fel încât fiecare se întreabă nedumerit: < Ce fel de pace avem? Cum se poate numi aceasta pace? >*¹⁹.

La înrăutățirea situației maselor țărănești a contribuit și lipsa de pământ, problemă care era deosebit de acută.

În aceste condiții grele, locuitorii satelor s-au ridicat la luptă. În Moldova, în comuna Stănțești, la Flămânzi (județul Botoșani), sătenii s-au împotrivit autorităților, iar cei din Leorda, din același județ, au amenințat cu topoarele pe jandarmii care le-au cerut să treiere grâul moșierului²⁰. De asemenea, în comunele Bogdănești (județul Suceava) și Călărași (județul Botoșani), locuitorii satelor s-au răzvrătit în contra reprezentanților administrației locale, care săvârșiseră abuzuri²¹. În multe localități moldovene lucrătorii ogoarelor au împărțit cu forța pământul moșierilor. Sătenii din Vizantea (județul Putna), de pildă, au arat din proprie inițiativă un lot de pământ aparținând unui moșier, iar cei din comuna Cosmești, aflată în același județ, după ce au împărțit fiecărui țăran un lot de pământ din moșia Mărășești, l-au arat și semănat²². Frământări ale țăranimii au loc și în teritoriul vremelnice ocupat, cu toată prezența trupelor străine. La sfârșitul lunii martie 1918, țăranii din comunele buzoiene Zilișteanca și Fundeni Zărnești s-au opus să lucreze câmpul pentru muncile de primăvară, fapt pentru care au fost amendați cu 5000 lei²³.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 101, din 27 iulie-9 august.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 10, din 14-27 aprilie.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 119, din 19 august-1 septembrie.

¹⁹ *Interpelarea D-lui Senator Dimitrie Yarca adresată D-lui Prim-Ministru Marghiloman în ședința Senatului din august 1918*, p. 6.

²⁰ Arh. St. București, fond. M.A.I., dos. 42/1918, f. 19.

²¹ Gf. Traian Lungu, Mihail Rusenescu, *Acțiuni de luptă ale țăranimii din România între 1917-1921*, în "Studii", tom 24, nr. 2/1916, p. 302-303.

²² Gf. Leon Esecanu, Ioan Saizu, *Date noi privind lupta pentru pământ a țăranilor din Moldova în anii 1918-1921*, în "Analele I.S.I.S.P.", an XIV, nr. 1/1968, p. 87.

²³ Elena Popescu, Constantin Căzănișteanu, *Documente privitoare la unele forme de rezistență ale maselor populare în teritoriul vremelnic ocupat (1916-1918)*, în "Studii", tom 20, nr. 4 / 1967, p. 643, doc. 3.

În locul unor măsuri concrete care să ducă la îmbunătățirea soartei țărănimii, guvernării au recurs la organizarea de represii. În acest scop, încă din mai 1918, pe baza unui protocol secret al tratatului de la București, au fost readuși din teritoriul ocupat jandarmii evacuați în Moldova la sfârșitul anului 1916 *pentru a fi împrăștiați la țară unde muncile nu se prea execută*²⁴. Totodată, la mijlocul lunii mai, a fost promulgat un decret privind organizarea jandarmeriei rurale. Corpul de jandarmi, condus de un general, ajutat de un stat major, se compunea din regimente, împărțite în batalioane, companii, plutoane, secții și posturi de jandarmi. Fiecare comună rurală avea un post de jandarmi condus de un plutonier. Mai multe posturi formau o secție comandată de un jandarm plutonier-major, ajutat de doi jandarmi pedestri și trei călări. Companiile purtau denumirea județului. Jandarmii puteau fi folosiți de autorități pentru diferite situații. Se prevedeau a fi constituite trei brigăzi, având sediul (inspectoratele) la București, Iași și Chișinău. Efectivul jandarmeriei era fixat la 35000²⁵. Prin urmare, legea din mai 1918, privind organizarea unuia din cele mai importante mijloace ale aparatului represiv al statului, avea un caracter reacționar, de clasă.

Paralel, guvernul conservator a fost nevoit să anunțe și unele reforme. Cu prilejul dizolvării Parlamentului, șeful guvernului informa pe deputați că: *este hotărât să întreprindă o operă de reorganizare a tuturor ramurilor activității de stat, să înscrie o largă reformă agrară și o adâncă reformă electorală, ca două puncte principale în programul său*²⁶. Însuși regele, tot datorită presiunii exercitată de mișcările țărănești, a fost nevoit printr-o scrisoare adresată la mijlocul lunii martie 1918, administratorului Domeniilor Coroanei, să inițieze măsuri în scopul aplicării exproprierii pe moșiile sale: *Astăzi, arăta el, când vitejii noștri ostași, care cu atâtea jertfe și atâta sânge au apărut pământul strămoșesc, se întorc la căminele lor, voiesc ca pe Domeniile Coroanei ca și pe proprietățile mele, ei să se bucure fără întârziere de foloasele pe care le asigură principiile sancționate de mine în Constituție. În acest scop, până când noi legi vor putea permite împrăștierea lor definitivă, doresc ca pe aceste domenii să fie deja sub formă de obște și de arendă puși de îndată în folosința pământurilor ce li se cuvin*²⁷.

Sub presiunea evenimentelor, Alexandru Marghiloman a fost nevoit să accepte rezolvarea problemei agrare, având însă o atitudine specifică omului politic conservator, reprezentant de seama al mării moșierimi.

Poziția sa a fost exprimată în cadrul unei întruniri electorale care a avut loc la Bârlad: *Nu avem nici un fel de gând să luăm proprietatea mare, de ori unde se găsește, s-o tăiem în bucăți și s-o împărțim în vântul întâmplării. Noi voim și prin mijlocul*

²⁴ Vasile Th. Cancicov, *op. cit.*, vol. II, p. 447.

²⁵ Vezi textul legii în "Monitorul oficial", partea I, nr. 41, din 19 mai-11 iunie 1918.

²⁶ "Gazeta Bucureștiului", II, nr. 504; din 10 mai 1918.

²⁷ "Monitorul Oficial", partea I, nr. 301, din 21 martie-3 aprilie 1918; vezi și C. Filipescu, *Evoluția agriculturii românești. Studiu de politică agrară*, București, 1940, p. 370; D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, 1975, p. 45.

*cumpărătorilor de bună voie, prin crearea caselor de credit, prin creditul funciar țărănesc și prin mijlocul exproprierii să permitem țăranului harnic să-și întrezească pământul, urmărindu-se realizarea între țărani și moșieri a unei opere de înfrățire". În fond, liderul partidului marii moșierimi își propunea să creeze în mediul rural o clasă de proprietari mijlocii: *absolut indispensabile unei bune gospodării a țării. Nu vedem de loc reforma agrară ca o reformă de clasă (.....)*, preciza Marghiloman. *Ce vrem noi este armonizarea claselor, voim ca țara să aibă maximum de producție agrară. Voim o clasă de țărani înstăriți*"²⁸.*

Aceste declarații erau menite să atragă de partea Partidului Conservator masele de alegători, în alegerile anunțate pentru zilele de 19 mai-1 iunie, Colegiul I Senat, 21 mai-3 iunie, Colegiul II Senat, 25 mai-7 iunie, Colegiul I Camera, 26 mai-8 iunie, Colegiul II, 27 mai-9 iunie Colegiul III ²⁹.

Alegerile urmau să se desfășoare pe colegii censitare și fără participarea dobrogenilor. Cu acest prilej, liberalii au lansat o declarație în care condamnau dizolvarea Parlamentului, anunțând că nu vor participa la viitoarele alegeri și că nu vor recunoaște legalitatea lor și a noului Parlament, deoarece ele se fac *pe baza vechiului sistem electoral, al colegiilor restrânse și a votului censitar*³⁰. La rândul lor socialiștii s-au ridicat împotriva consultării electoratului, arătând ca ea se face *pe baza vechiului sistem al celor trei colegii*, fapt pentru care îndemnau pe toți *tovarășii și membrii partidului de a nu acorda nici-o încredere candidaților de orice nuanță politica ar fi, să nu le dea votul întrucât toți, fără deosebire, sunt reprezentanții regimului de clasă burghezo-capitalist*³¹.

Cu toate acestea, unii fruntași locali ai opoziției liberale din județele Bacău, Suceava și Iași au candidat în alegeri³². La fel au procedat și unele organizații locale ale Partidului Naționalist Democrat care au nesocotit hotărârea centrului. A. C. Cuza, de pildă, a candidat în județul Ialomița, iar o întreagă listă naționalist-democrată a fost depusă la Colegiul II Cameră în județul Iași. Al. Averescu a fost înscris pe liste în șase locuri la diferite colegii. Chiar și unii conservatori *tachiști* ca: Pompiliu Ioanițescu și Anton Filotti s-au prezentat în alegeri candidând pe liste independente³³.

Alegerile s-au desfășurat sub semnul ingerințelor de tot felul din partea guvernanților. O mare parte din cei care aveau drept de vot din teritoriul ocupat, refugiați în Moldova, nu au putut participa deoarece listele electorale nu au fost revizuite.

²⁸ "Steagul", IV, nr. 15, din 23 mai; nr. 23 din 31 mai 1918.

²⁹ Arh. St. Buzău, fond Primăria com. Pătârlagele, dos. 13/1918, f. 15 (Decretul Regal nr. 940 din 25 aprilie 1918-copie); Arh. St. Iași, fond Primăria Iași, dos. 145 / 1918, f. 2.

³⁰ "Mișcarea", X, nr. 113, din 18 mai 1918.

³¹ *Presa muncitorească și socialistă din România, vol. III (1917-1921)*, partea I, septembrie 1917-iunie 1919, București, Editura politică, 1917, p. 157.

³² "Monitorul Oficial", partea I, nr. 45, din 24 mai-6 iunie, nr. 49, din 29 mai-8 iunie; nr. 49 din 28 mai-10 iunie.

³³ *Ibidem*, nr. 47, din 26 mai-8 iunie; nr. 49 din 28 mai-10 iunie.

Candidații conservatori din capitală au lansat un manifest în care își exprimau atașamentul față de guvern și partidul din care faceau parte, expunând totodată, prevederile programului lor: stabilirea răspunderilor și înfăptuirea a patru reforme administrative, judecătorească, electorală, agrară și a presei³⁴. Cu prilejul alegerilor, guvernării au organizat numeroase întruniri la București, Bârlad, Brăila, Galați. La una din acestea, care a avut loc în capitală, vorbitorii, printre care C. Macri, Miltiade Adamescu și alții au condamnat guvernul anterior, considerându-l o *hidră*³⁵.

Opoziția a organizat la rândul ei, o serie de acțiuni cum a fost cea de la Bacău, la care s-a cerut alegătorilor să urmeze linia politică a generalului Averescu, a cărei personalitate era considerată, evident, în mod apologetic, cu scop de propagandă, *simbolul vredniciei românești*³⁶.

În condițiile în care mulți reprezentanți ai opoziției antiguvernamentale liberali, conservatori-naționaliști, socialiști, nu s-au prezentat în alegeri, guvernul condus de Alexandru Marghiloman a obținut câștig de cauză. În Senat au pătruns numai elemente conservatoare. În schimb, în Adunarea Deputaților au intrat și o serie de fruntași ai opoziției, membri ai Ligii Poporului, Partidului Naționalist-Democrat, Partidului Muncii. Al. Averescu a fost ales la Colegiul I din Tecuci și Vaslui, la Colegiile I și II din Mehedinți, la Colegiul III din Bacău și la Colegiul III din Suceava. La Galați, Grigore Trancu-Iași, fruntaș al Partidului Muncii, a fost ales cu o mare majoritate de voturi. La rândul său, A. C. Cuza, lider al Partidului Naționalist-Democrat, a fost ales în județul Ialomița, în timp ce, C. Stere a reușit în alegeri în județele Ilfov și Iași preferând locul din județul Ilfov³⁷.

Deși în propaganda electorală, necesitatea elaborării reformei agrare și a celei electorale ocupase un loc central, ulterior șeful guvernului în discursul rostit cu prilejul deschiderii lucrărilor Camerei, a anunțat că legile de expropriere urmau să fie promulgate cel mai târziu în termen de șase luni de la eliberarea teritoriului, acestea deoarece, Corpurile Legiuitoare nou alese nu aveau rol de Constituantă³⁸. La rândul său, Constantin C. Arion, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministrul afacerilor externe, declara în ședința Senatului din 16 iunie 1918, referitor la aceeași arzătoare problemă: *Vrem împrăștierea, vrem transformarea proprietății mari în proprietate mică, o vrem legată însă de producție mare*³⁹.

³⁴ "Steagul", IV. nr. 20, din 28 mai 1918

³⁵ *Ibidem*, nr. 24, din 1 iunie.

³⁶ "Îndreptarea", I. nr. 29 din 17 mai 1918.

³⁷ Arh. St. Iași, fond Primăria Iași, dos. 145/1918, f. 58; "Monitorul Oficial", parte I, nr. 47, din 26 mai-8 iunie 1918; "Opinia", XIV, nr. 3362, din 3 mai 1918; Pamfil Șeicaru, *La Roumanie dans la grande guerre*, Paris, 1968, p. 4, 7.

³⁸ "D. A. D.", Sesiunea extraordinară 1918, nr. 10 ședința din 14 iunie, p. 160-161.

³⁹ "D. S.", Sesiunea extraordinară 1918, nr. 12, ședința din 16 iunie, p. 117; însuși regele Ferdinand s-a ridicat împotriva politicii agrare promovată de guvernul Marghiloman, arătând că *nu s-a făcut nimic în materie de expropriere*, fapt care a creat numeroase agitații (vezi Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 31/1918, f. 11; Eufrosina Popescu, *Din istoria politică a României. Constituția din 1923*, București, Editura Politică, 1983, p. 53.)

Cabinetul marghilomanist inaugura politica sa agrară prin “Legea obligativității muncii și culturilor agricole”, care prevedea în mare, următoarele: *În timp de 5 ani de la punerea în aplicare a legii de față, munca cu brațele, vitele și mașinile în agricultură, în exploatarea pădurilor, precum și cultura pământului devin obligatorii.* Articolul 2 al legii stipula: *Toți muncitorii agricoli valizi, bărbați până la 60 de ani, femei până la 50 de ani și copiii de la 14 ai în sus sunt obligați a executa îndată muncă ce li se distribuie de serviciul agricol județean.* Totodată, *vitele de muncă, mașinile și uneltele agricole existente la data punerii în aplicare a legii de față se consideră rechiziționate în folosul statului. În caz de degradare, de opunere sau de distrugere intenționată ele vor fi ridicate de la proprietari.* În același timp, agricultorii erau obligați, conform articolului 6, să comunice serviciului agricol județean la 1 ianuarie al fiecărui an sau la cerere planul de cultură al suprafeței pe care o dețineau. Acest serviciu inventaria uneltele, mașinile agricole, animalele de tracțiune, cerceta realizarea planului de muncă, distribuia forța de muncă (articolele 7, 8, 9). Legea sporea atribuțiile organelor administrației locale în domeniul agricol. Astfel, prefectii, potrivit articolului 34, aveau datoria de a controla executarea muncilor agricole și răspunderea realizării programului de muncă întocmit de serviciul agricol județean. Totodată, comandantul jandarmeriei rurale deținea în fiecare comuna un jandarm pentru a fi la ordinele și dispoziția serviciului agricol județean. Acesta primea în fiecare săptămâna programul întocmit de comisia agricolă comunală. Erau prevăzute pedepse aspre pentru cei care încălcau această lege. Nerespectarea obligației de muncă se pedepsea cu o amendă între 50-200 lei. În caz de neplată, la cererea agronomului regional, pedeapsa se putea comuta de către judecătorul de ocol în 5-20 zile de închisoare (articolul 39). Cei care nu comunicau planul de muncă erau amendați cu o sumă cuprinsă între 100-300 lei (articolul 40). În caz de recidivă amenziile se dublau (articolul 43)⁴⁰.

Prin prevederile ei, Legea muncii obligatorii avea un caracter de clasă, urmărind apărarea și consolidarea marii proprietăți. Ea a fost promulgată în condițiile deosebite când numeroase pământuri erau nelucrate, iar produsele agricole lipseau. Partidele politice au avut față de această lege poziții diferite. Liberalii considerau că nu poate fi aplicată, în timp de pace, ducând la mișcări în lumea satelor, căci fixa sarcini aspre pentru țărănime, anulându-le libertatea muncii, tinzându-se astfel spre reînvierea iobăgiei⁴¹. Averscanii o socoteau, la rândul lor, drept un sistem de constrângere care *nu poate să reușească; ea va rămâne neaplicată, ori va da loc la zbucimări inutile*⁴². Partidul Socialist Democrat din România s-a ridicat cu fermitate împotriva acestei legi și, în general, în contra politicii agrare preconizate de guvernanții conservatori. Într-o

⁴⁰ Vezi textul legii în “Monitorul Oficial”, partea I, nr. 48, din 27 mai-9 iunie 1918.

⁴¹ “Mișcarea”, X. nr. 145, din 24 ianuarie 1918; vezi și G. Ionescu-Sisești, *Agricultura în epoca contemporană*, București, f.a., p. 90

⁴² “Îndreptarea”, I, nr. 73, din 15 iulie 1918.

publicație socialistă se arăta că partidul a revendicat exproprierea marii proprietăți rurale în folosul țărănimii, nu ca răsplată a sacrificiilor de război, ci ca un drept sacru al acelor care muncesc pământul⁴³.

Constantin Garoflid, ministrul agriculturii și domeniilor în guvernul Marghiloman, autorul legii, motiva în Parlament, la începutul lunii iulie 1918, necesitatea acestei legi arătând că *uneltele, vitele, brațele de muncă nu mai puteau fi lăsate să lucreze anarhic în condițiile în care ele s-au redus la jumătate*⁴⁴, se încerca astfel să se justifice caracterul de clasă al acestei legi.

Legea muncii obligatorii a creat numeroase și puternice frământări în lumea satelor. La 17 iunie 1918, un număr de 300 de locuitori ai comunei Boroaia (județul Baia) s-au ridicat împotriva comitetului constituit pentru aplicarea ei, cerând înapoierea, așa cum li s-a promis pe front. În timp ce agronomul le explica la 30 iunie prevederile decretului, localnicii, împreună cu țăranii din Bogdănești, au bătut pe notar și pe șeful postului de jandarmi, dezarmându-l. Încercările autorităților de a aresta pe capii răsculaților au rămas fără rezultat, țăranii din comunele Boroaia, Bogdănești și Râșcov opunându-se, în două rânduri, cu înverșunare⁴⁵.

Prin refuzul de a munci pe moșii, țăranii urmăreau să obțină împărțirea pământurilor deținute de proprietari. În iunie 1918, administratorul plășii Centru (județul Dorohoi) arăta într-un raport că *oamenii sunt recalcitranti (...). Sunt informat că locuitorii vorbesc între ei că pământul trebuie să li se dea gratis, iar de obligativitatea muncilor agricole nu prea sunt satisfăcuți*⁴⁶. Agitații asemănătoare erau consemnate și în comunele Stăncești, Ștefănești și Flămânzi din județul Botoșani⁴⁷.

Opoziția țăranilor de a lucra pământul a luat o mare amploare și în teritoriul ocupat. Administratorul plășii Buftea (județul Ilfov) scria într-un raport adresat prefectului că locuitorii refuzau să participe la recoltatul sfeclei de zahăr de pe moșia Tâncăbești⁴⁸.

Acțiuni similare au avut loc în comunele buzoiene Nehoiu, Arbănași și Pătârlagele⁴⁹. Însăși refuzul țăranilor de a lucra pământul a generat revolte deschise împotriva autorităților și chiar ciocniri cu aparatul represiv al statului.

⁴³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917-1921), partea I, sept. 1917-iunie 1919, p. 159.

⁴⁴ "Steagul", IV, nr. 61, din 8 iulie 1918.

⁴⁵ Cf. D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România ...*, p. 45

⁴⁶ Arh. St. București, fond M.A.I., dos. 43 /1918, f. 43

⁴⁷ *Ibidem*, dos. 42/1918, f. 23; Fl. Dragne, *Momente din activitatea desfășurată la sate de militanții aripii revoluționare a mișcării muncitorești în frunte cu grupurile comuniste. 1917-1921* în "Studii și materiale de istorie contemporană", vol. II, București, Editura Academiei, 1962, p. 10; Constantin Dropu, *Flămânzi. Un nume în istorie*, Botoșani, 1977, p. 160.

⁴⁸ Arh. St. București, fond Prefectura jud. Ilfov, dos. 102/1918, f. 17.

⁴⁹ Arh. St. Buzău, fond Prefectura jud. Buzău, dos. 17/1918, f. 5; Idem, fond Primăria comunei Pătârlagele, dos. 13/1918, f. 38.

Încercând să dea totuși o satisfacție maselor țărănești agitate, guvernul conservator a promulgat "Legea pentru arendarea obligatorie și vânzarea unei părți din pământul mării proprietăți". Potrivit acestei legi, proprietarii de moșii sau părți de moșii cu peste 100 ha erau obligați să ofere spre arendare Băncii agrare pentru locuitorii plugari, un procent în funcție de mărimea proprietății după cum urmează până la 10% cu posesiuni între 100-250 ha, 10-20 % cei având 250-500 ha; 20-30 % cei deținând între 500-1000 ha; 30-50 % aceia cu moșii între 1000-3000 ha; 60-70 % pentru proprietarii având între 3000-5000 ha. Limita maximă de teren care rămânea proprietarului era de 1500 ha. Moșiile statului, județelor, comunelor Domeniului Coroanei, Casei Rurale, Așezămintelor de beneficiere urmau să fie supuse în întregime arendării. Loturile mici și mijlocii se distribuiau numai românilor muncitori de pământ. La distribuirea loturilor se preferau plugarii care posedau *inventar și brațe de muncă îndestulătoare*. Practic, prin această prevedere, erau favorizați agronomii, preoții, învățătorii, reprezentanții administrației locale. *La condiții egale - arăta legea - se preferă sătenii mobilizați, văduvele și orfanii de război*, ceea ce constituia un fapt pozitiv. Prin această lege era interzisă cultivarea în dijmă sau subarendare, atenuându-se în felul acesta, într-o oarecare măsură exploatarea țăranimii. Țăranii trebuiau să se constituie în obști pentru a garanta plata solidară a arenzii. Prețul de arendare se fixa până la 1 ianuarie al fiecărui an. Termenul maxim de arendare era de cinci ani, dar contractul putea fi reînnoit. Pentru a putea arenda pământul, țăranii erau obligați să depună jumătate din valoarea arenzii în bancă. În teritoriul liber al țării aplicarea legii se făcea numai cu începere de la 1 martie 1919, iar în cel vremelnice ocupat de la 1 august 1919⁵⁰.

Guvernanții au socotit aceasta lege drept o etapă necesară pe calea înfăptuirii reformei agrare. Constantin Garoflid o considera drept o operație indispensabilă înaintea împrumutării. În concepția sa, reforma agrară trebuia realizată în trei faze: 1) arendarea obligatorie; 2) exproprierea prevăzută în Constituție și arendarea pământurilor la asociațiile țărănești; 3) vinderea pământurilor la țărani. El motiva recurgerea la această lege prin necesitatea înlocuirii unui regim agrar feudal cu unul capitalist. Această etapă pregătitoare era necesară după opinia sa, deoarece, țăranul nu era, chipurile, încă pregătit pentru a deveni proprietar, iar marea proprietate mai avea încă de îndeplinit un rol economic și social⁵¹. Se demonstra încă o dată ca liderii conservatori se împotriveau reformelor. Ei concepeau împrumutarea țăranilor ca pe o soluție temporară, urmărind crearea unui intermediar natural între marea proprietate și proprietatea țărănească⁵². În concepția lor, reforma agrară trebuia să ducă, după cum, pe

⁵⁰ Vezi textul legii în "Monitorul Oficial", partea I, nr. 163 din 12-25 decembrie 1918.

⁵¹ C. Garoflid, *Chestiunea agrară în România*, București, 1920, p. 285-290; Ionescu Sisești, et N. Cornățianu, *La reforme agrare en Roumanie et ses consequences*, Bucarest, 1937, p. 22; A. Frunzănescu, *Evoluția chestiunii agrare în România. Privire istorică - Aspecte actuale-Tendințe*, București, 1939, p. 77.

⁵² G. Ionescu Sisești et N. Cornățianu, *op. cit.*, p. 22; Henry J. Roberts, *Rumania Political problems of an agrarian state*, New Haven, London, Oxford, 1951, p. 25.

buna dreptate arăta un istoric străin, *la crearea unei clase agricole de mijloc, care este indispensabilă în realizarea echilibrului social*⁵³.

În același timp, legea pentru arendarea obligatorie avea drept scop să tempereze lupta țăranimii, urmând, așa după cum scria oficiosul guvernului, ziarul "Steagul", *să asigure un control serios al muncii pământului, o intensificare a exploatării lui, și să constituie un instrument de pacificare socială, un antidot puternic în contra teoriilor comuniste și revoluționare la modă în unele țări*⁵⁴.

În realitate, prin promulgarea acestei legi, Partidul Conservator căuta, așa după cum declara deputatul Alexandru Bădărău, *să soluționeze fără zguduiri problema agrară în conformitate cu împrejurările și cerințele timpului*⁵⁵. Legea, astfel concepută, nu trebuia să aducă moșierilor nici un fel de prejudiciu. Țăranii puteau cumpăra pământ de la proprietarii dispuși să-și vândă moșiile, urmărindu-se în felul acesta întărirea burgheziei sătești, menită să contribuie la asigurarea echilibrului social *la sate*⁵⁶. Legea arendării obligatorii nu rezolva deci problema agrară, ci, o amâna.

Și aceasta lege a fost primită cu ostilitate de cercurile politice din opoziție. Împotriva ei au protestat o serie de deputați. Într-una din ședințele Adunării, Grigore Trancu-Iași preciza că acest proiect *nu prevede realizarea textelor de constituție; prin el nu se dă pământ efectiv țăranilor*. O poziție asemănătoare a avut și A. C. Cuza⁵⁷. Liberalii, la rândul lor, s-au ridicat împotriva legii arătând, pe buna dreptate, că ea este de fapt, *un mijloc de a înlătura exproprierea*⁵⁸. Averscanii au condamnat de asemenea această lege, apreciind ca ea se bazează pe un sistem de constrângere, care nu poate fi acceptat⁵⁹.

În întreaga țară au avut loc acțiuni îndreptate împotriva legii arendărilor obligatorii, a obștilor de arendare preconizate de guvern. Însuși autorul ei, C. Garoflid era nevoit să recunoască: *"În cele mai multe părți ale țării și în special în Moldova, țăranii cer împrumutarea imediat, nu vor să audă de obști"*⁶⁰.

În ultimele luni de guvernare marghilomanistă și mișcările țăărănești au cunoscut o deosebită amploare. Proprietarul din comuna Rădulești, județul Ilfov, reclama în septembrie 1918, că locuitorii i-au devastat casa luându-i mobila, arzând ușile, ferestrele, furajele și cerealele⁶¹.

⁵³ David Mitrany, *The land and the peasant in Rumania. The war and agrarian reform (1917-1921)*, Oxford, New Haven, 1930, p. 108.

⁵⁴ "Steagul", IV., nr. 120, din 5 septembrie 1918.

⁵⁵ "Opinia", XIV, nr. 3447, din 21 septembrie 1918.

⁵⁶ Cf. Traian Lungu, *Poziția partidelor politice din România față de problema agrară, între anii 1913-1921*, în "Studii", tom. IX, nr. 2-3 / 1956, p. 24.

⁵⁷ Cf. "Mișcarea", X, nr. 190, din 24 august 1918.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 187, din 20 august 1918.

⁵⁹ Duiliu Zamfirescu, *Colegiul țăranilor*, în "Îndreptarea", I, nr. 82, din august 1918.

⁶⁰ C. Garoflid, *op cit.*, p. 402.

⁶¹ Arh. St. București, fond Prefectura județului Ilfov, dos. 96/1918, f. 68.

De asemenea, țăranii din comunele Cislău și Pătârlagele (județul Buzău), au devastat clădirile și instalațiile de la herghelia satului din Cislău⁶². Agitații asemănătoare sunt semnalate și în comunele vâlcene Foleștii de jos și Cerna⁶³.

Legile elaborate de guvernul Marghiloman, în domeniul agrar prezentate de propaganda oficială drept opere *de regenerare morală a țării*⁶⁴, erau departe de a rezolva problema agrară. În aceste împrejurări, la 24 octombrie-6 noiembrie 1918, regele a fost nevoit să promită din nou, printr-o proclamație, împrăștierea țăranilor pe cele 2 milioane de hectare cultivabile ale moșierilor⁶⁵.

O altă reformă mult așteptată de populație era aceea a votului universal. Alexandru Marghiloman și partizanii săi politici se pronunțau pentru votul de tip *plural*, adică votul dublu al știutorilor de carte cu obligații de familie numărând cel puțin doi copii. Acest sistem de vot avea un caracter inechitabil deoarece numeroși locuitori ai satelor și chiar din orașe erau analfabeți, ceea ce a făcut ca el să nu poată fi aplicat, datorită protestelor populației. Totuși, principiul amintit a fost inclus în programul din decembrie 1918 al Partidului Conservator Progresist⁶⁶.

Perioada guvernării conservatoare s-a caracterizat pe plan social și prin agravarea situației clasei muncitoare. Creșterea orelor de muncă, condițiile grele din ateliere și fabrici, lipsa unei protecții a muncii corespunzătoare, a unei asistențe sociale adecvate, au contribuit la pauperizarea tot mai accentuată a acestei clase. În aceste condiții, proletariatul a organizat o serie de acțiuni de luptă îmbinând formele legale - trimiterea de memorii, discuții ale delegațiilor muncitorilor cu autoritățile patronale - cu cele ilegale - răspândirea de manifeste, organizarea de demonstrații, mitinguri, greve. În mai 1918, Federația maximalistă din România a lansat un manifest, în care era condamnat cabinetul marghilomanist, chemându-se populația la luptă împotriva lui: *Clasele stăpânitoare, se arăta în document, și-au întins mâna și au început lupta goana aprigă împotriva poporului muncitor de teamă ca nu cumva să fie trase la răspundere pentru grozava vina a războiului și să nu aibă neplăceri (...). Guvernul Marghiloman își încoronează începutul guvernării lui infame cu arestarea celor unsprezece tovarăși, membrii activi ai mișcării socialiste. În final, manifestul chema pe muncitori la o*

⁶² Arh. St. Buzău, fond Prefectura județului Buzău, dos. 17/1918, f. 23.

⁶³ Vezi Ileana Petrescu, *Documente privind problema țărănească din Oltenia în primele două decenii ale veacului al XX-lea*, vol. II, (1911-1920), București, Editura Academiei, 1970, p. 292-293; Gh. Simeanu, *Documente referitoare la rezistența maselor populare vâlcene împotriva ocupației germane (1917-1918)* în "Studii vâlcene" (Rm. Vâlcea), vol. III/1974, p. 143, doc. nr. 6.

⁶⁴ Arh. St. București, fond Președenția Consiliului de Miniștri, dos. 10/1918, f. 5; Idem, fond M.A.I., dos. 462/1918, f. 7.

⁶⁵ "Monitorul Oficial", partea I, nr. 175, din 26 octombrie / 8 noiembrie 1918; C. Filipescu, *op. cit.*, p. 371-372; D. Șandru, *Reforma agrară din România*, p. 46.

⁶⁶ "Steagul", IV, nr. 228 din 10/23 decembrie 1918; vezi Alexandru Marghiloman, *Manifestul Partidului Conservator Progresist*, București, 1918, p. 7.

adunare pentru ziua de 4 iunie 1918, îndreptată împotriva cabinetului condus de șeful Partidului Conservator⁶⁷.

În perioada pe care o analizăm avem de-a face cu intensificarea procesului de maturizare politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare din România. La 17 mai 1918, lucrătorii, șefii de echipă, maiștri, funcționarii de la Atelierele C.F.R. din Iași, ignorând legile care împiedicau dreptul de asociere, au pus bazele sindicatului muncitorilor ceferiști din Iași și București. Cu acest prilej, a fost întocmit și semnat un proces verbal de constituire în care se arata: *Ne luam angajamentul să luptăm pe toate căile legale, pentru a duce și susține din toate puterile noastre sindicatul muncitorilor C.F.R. și pe onoare și conștiința ne legăm că nu vom dezarma și nu vom dezerta de la datorie, oricare vor fi loviturile ce ar cădea asupra noastră*⁶⁸. La sfârșitul lunii iunie 1918 s-au organizat în sindicat și muncitorii, docherii, funcționarii de la Șantierul naval "Femic" din Galați⁶⁹, iar în iulie același an s-au pus în mod restrâns, bazele sindicatului din Șantierul naval Turnu Severin⁷⁰. Tot în teritoriul ocupat au fost organizate sindicate conspirative ale muncitorilor metalurgiști, tâmplari, cizmari, din București, ale feroviarilor din Ploiești, ale ceferiștilor din centrele feroviare ale Olteniei.

Pentru coordonarea activității sindicale, în special în Moldova, unde procesul reorganizării și dezvoltării sindicatelor a cunoscut o amploare mai mare față de teritoriul ocupat, datorită unor condiții mai favorabile, s-a ivit necesitatea constituirii unui organ de conducere care să traseze linia dezvoltării mișcării muncitorești din această parte a țării. În scopul realizării acestui deziderat, a avut loc la 1 iulie 1918, Conferința regională a organizațiilor socialiste și de sindicat din Moldova, la care au participat 28 de delegați, reprezentând 12 organizații din 10 localități. Conferința a adoptat o serie de moțiuni referitoare la pacea și înțelegerea internațională, contra anexiunilor, exprimându-le totodată deplina solidaritate cu tovarășii din teritoriul ocupat și din surghiun. Tot cu acest prilej, a fost ales un comitet executiv regional al mișcării socialiste și sindicale din Moldova, cu sediul la Iași, compus din Ion Sion, Leon Gheller, Littman Ghelerter, Ion Florescu, ca membri activi, iar ca supleanți, Emil Socor și Mihail Lascar⁷¹.

Guvernul a încercat să contracareze activitatea sindicatelor ilegale, inițial prin legea din septembrie 1918, înființând sindicate la fabricile de lână, zahăr, săpun, uleiuri vegetale, celuloză-hârtie, cherestea, sticlărie, cânepă, spirt, tricotate, practic în toate tipurile de întreprinderi, aflate bineînțeles, sub controlul său⁷².

⁶⁷ Vezi textul manifestului în *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916-1918...*, p. 86, doc. nr. 33.

⁶⁸ *Ibidem*, p.86-86, doc. nr. 32.

⁶⁹ Cf. Fl. Dragne, I. Iacoș, N. G. Munteanu, V. Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, vol. I, București, Editura politică, 1981, p. 154.

⁷⁰ Cf. Remus Dima, *Contribuții la studierea mișcării muncitorești din Oltenia*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977, p. 47-48.

⁷¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916 - 1921...*, p. 96-97, doc. nr. 34; Dr. Littman Ghelerter, *Scieri social politice*, București, Editura politică, 1980, p. 46.

⁷² "Monitorul Oficial", partea I, nr. 131 din 2/15 septembrie 1918.

În perioada guvernării Marghiloman, ca urmare a condițiilor grele de viață ale muncitorilor, au avut loc numeroase greve. Amintim, dintre cele mai importante, pe cele din martie 1918, de la Atelierele C.F.R., întreprinderile Vulcan, Wolf, Lemaitre din capitală, cele din iulie ale muncitorilor petroliști din Ploiești și Câmpina, cele din august ale ceferiștilor din București, Iași, Pașcani, Bârlad, Galați, ale tipografilor din București, Iași, Bacău, Roman, Bârlad, Pașcani, ale muncitorilor din porturile dunărene Galați, Giurgiu, Turnu Severin⁷³.

În fața amploarei fără precedent a mișcării muncitorești guvernul au luat măsuri pentru decapitarea ei. Printr-un decret publicat la începutul lunii iulie 1918, era menținută starea de asediu pe întreg teritoriul țării. Potrivit acestei reglementări, toate puterile atribuite de legi și regulamentele autorităților civile pentru tot ce era referitor la menținerea ordinii publice și politice treceau în mâinile autorităților militare. Tribunalele militare erau chemate a cerceta toate crimele, delictele în contra Constituției prevăzute de articolele 93-111, inclusiv în codul penal, precum și de oricare altă lege, oricare ar fi fost calitatea autorilor principali și a complicilor⁷⁴. De asemenea, pentru înlăturarea propagandei socialiste și, în general, pentru limitarea activității opoziției era dat un decret privind cenzurarea telegramelor și a corespondenței. Cenzura se exercita de către președenția Consiliului de Miniștri în felul următor: 1) Toate tipăriturile de orice natură erau supuse cenzurii înainte de a fi date publicității; 2) Reprezentațiile cinematografice, cele teatrale, producțiile declamatorii sau de cânt, trebuiau să aibă autorizația prealabilă a cenzurii; 3) Apariția oricărui ziar nou era supusă aprobării prealabile a cenzurii; 4) Toate felurile de corespondență: radiotelegramele, buletinele de război, urmau a fi transmise serviciului de supraveghere a știrilor⁷⁵.

O problemă care a stârnit frământări în cercurile politice ale claselor conducătoare a constituit-o darea în judecată a fostului cabinet liberal prezidat de Ion I. C. Brătianu. Această măsură a fost luată la insistențele Puterilor Centrale. Pentru realizarea ei în practică, încă de la 25 iunie-8 iunie 1918 a fost instituită o anchetă parlamentară. Trei zile mai târziu la 28 iulie 1918, deputatul Gh. Stroici prezintă în Adunarea Deputaților propunerea de dare în judecată a fostului guvern Ion I. C. Brătianu-Tache-Ionescu⁷⁶. Practic, se punea problema găsirii unei modalități *legale* pentru pedepsirea demnitarilor și funcționarilor de stat care săvârșiseră abuzuri în timpul războiului⁷⁷. Capetele de acuzare ale cabinetului brătienist-tachist erau

⁷³ Vezi pe larg: Gh. Unc, C. Mocanu, *13 decembrie 1918*, București, Editura politică, 1968, p. 50; Vasile G. Ionescu, *Mișcarea muncitorească din Valea Prahovei 1880-1921*, București, Editura politică, 1971, p. 104; Fl. Dragne, I. Iacos, N. G. Munteanu, V. Petrisor, *op. cit.*, p. 154-158; C. Cușmir Mihailovici, Fl. Dragne, Gh. Unc, *op. cit.*, p. 67-76; Georgeta Tudoran, *Socialiștii români în confruntări politice (1918-1921)*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 214-216.

⁷⁴ "Monitorul Oficial", - partea I, nr. 79 bis din 1/14 iulie 1918; Hamagiu, *Codul general al României, Legi uzuale*, vol. VIII (1917-1919), București, f. a., p. 1118-1119.

⁷⁵ "Monitorul Oficial", partea I-a, nr. 134 din 6/19 septembrie 1918.

⁷⁶ "D.A.D.", sesiunea extraordinară 1918, nr. 19, Ședința din 28 iunie, p. 254.

⁷⁷ M. Mușat, I. Ardeleanu, *Viața politică în România 1918-1921...*, p. 74.

următoarele: a) acceptarea trecerii trupelor străine pe teritoriul țării; b) lipsa de preocupare pentru organizarea și înzestrarea armatei; c) corupția membrilor guvernului; d) cedarea flotei române Rusiei; e) transportarea tezaurului național în Rusia; f) distrugerea rafinăriilor de petrol; g) întrebuintarea vagoanelor de cale ferată în scopuri particulare⁷⁸. Au fost făcute percheziții la fruntașii liberali. I. G. Duca înfățișa descinderea la locuința lui I. I. C. Brătianu, consemnând în amintirile sale: *D-nii Antoniu și Ionescu Clejari, însoțiți de procurorul Rang, de judecătorul Scripcă au făcut o lungă percheziție la domiciliul lui Ion Bratianu (...), dar, deși au scotocit toată casa, din pod până în pivniță, nu au cutezat să procedeze la percheziții corporale, la care fuseseră autorizați de către președintele comisiei de anchetă și au avut tot timpul atitudinea unor oameni care nu știau cum să se scuze de fapta lor*⁷⁹. Percheziții asemănătoare s-au făcut la locuințele lui George Mârzescu și Alecu Constantinescu. Nu au fost neglijăți nici unii demnitari aflați în misiune peste hotare. La 5 septembrie s-a făcut o descindere la locuința generalului Iliescu din București, aflat atunci la Paris, pentru a-i stabili culpabilitatea intrării României în război de partea Antantei⁸⁰. De precizat că nu toți membrii guvernului au fost trimiși în judecată. Mihail Pherekyde, Emil Porumbaru, Ion Gh. Duca, George Mârzescu nu au compărut în fața instanței. Ei au cerut însă, din spirit de solidaritate să fie incluși pe lista acuzaților⁸¹. În răspunsul lor, inculpații arătau: *Războiul pentru care se cere să fim pedepsiți este fapta firească a dezvoltării noastre naționale. În fapt, cei acuzați nu recunoșteau nici autoritatea morală, nici cea legală a celor ce pretind să judece astăzi faptele noastre. Totodată, ei negau competența forului legislativ suprem, arătând: Contestăm autoritatea legală a unui parlament ales fără participarea Dobrogei printr-un sistem de vot contrariu prescripțiunilor formulate de Constituție, cu doua treimi ale țării sub stăpânirea directă a baionetelor străine în care candidații nu au avut voie a pătrunde de cât cu autoritatea individuală a comandaturilor străine*⁸².

Darea în judecată a fostului cabinet liberal a stârnit indignarea a numeroase personalități politice și cercurilor largite ale opiniei publice. N. Iorga a condamnat acest act, precizând că trebuie pedepsiți toți aceia care *au folosit funcțiile publice ca o sinecure*⁸³. Tot pentru pedepsirea tuturor celor vinovați de situația țării s-a pronunțat și Liga poporului. Generalul Averescu a publicat celebrele sale "răspunderi" în care cerea sancționarea tuturor celor care au contribuit la înfrângerea și dezastrul României⁸⁴. La

⁷⁸ Arh. St. București, fond Președenția Consiliului de Miniștri, dos. 3/1918, f. 1, 11; dos. 5/1918, f. 43; "Monitorul Oficial", partea I, nr. 93 din 18-31 iulie 1918.

⁷⁹ I. Gh. Duca, *Amintiri politice*, vol. III, Munchen, 1982, p. 123-124.

⁸⁰ Arh. St. București, fond generalul Dumitru Iliescu, dos. 3/1918, f. 1.

⁸¹ B. A. R., Serv. Msse, Corespondența familiei Brătianu, Scrisoarea lui Vintilă Brătianu către Pia Brătianu din 1 iulie 1918, doc. 34801.

⁸² "Mișcarea", X., nr. 166, din 25 iulie 1918.

⁸³ "Neamul românesc", XIII, nr. 181, din 3 iulie 1918.

⁸⁴ Al. Averescu, *Răspunderile*, Iași, 1918, passim.

rândul său, un alt membru marcant al Ligii, Matei B. Cantacuzino arăta într-o declarație făcută la 31 iulie 1918: *Dezastrul moral și material al țării se datorește în ultimă analiză unui sistem de guvernământ care e opera comună, deși în măsuri diferite, a tuturor partidelor*. Liderul averescan se ridica împotriva dării în judecată a guvernului liberal, care, după opinia sa, *înseamnă de fapt prin aceasta să condamnăm țara care a făcut războiul*⁸⁵. Această înscenare judiciară a fost înfierată și de rege care declara: *Până astăzi nu s-a admis ca arestarea adversarului politic să poată depinde de un corp politic*. El atrăgea atenția asupra incalculabilelor consecințe ce asemenea precedente pot avea pentru stat și pentru coroană⁸⁶. În fond, suveranul urmărea să-l convingă pe Marghiloman să renunțe la proiectul de lege prezentat Parlamentului. Această acțiune a avut unele urmări. Guvernul s-a văzut nevoit să-l elibereze pe Alexandru Constantinescu, ministrul agriculturii în guvernul liberalo-takist, la mai puțin de două săptămâni după arestarea și internarea lui în închisoarea din Strada Păcurari⁸⁷, evident, sub presiunea atât a liberalilor cât și a opiniei publice, precum și a miniștrilor aliați.

O altă problemă care a provocat unele frământări în viața politică românească a fost chestiunea carlistă. Totul a început printr-o poveste de dragoste. Carol s-a îndrăgostit de Ioana Maria Valentina Lambrino (Zizi), fiica unui moșier moldovean. El s-a hotărât să o ia în căsătorie, cu toate că statutele Casei Regale îi interziceau acest lucru, trebuind să-și aleagă soția numai dintr-o familie princiară europeană. Carol a nesocotit aceste prevederi. Prin intermediul locotenentului Sardici, cei doi îndrăgostiți s-au refugiat în Odesa, unde la 31 august-13 septembrie 1918 s-a oficiat căsătoria lor de către preotul bisericii ortodoxe Pakrovska. Principele a motivat deplasarea în Rusia prin dorința de a lupta pe frontul apusean, scriind părinților, după relatările lui I. Gh. Duca, că: *nu mai poate să mai rabde starea de apăsare și de umilință în care se zbate poporul refugiat în Moldova de pe urma păcii rușinoase de la București*. Aceste "argumente" erau simple vorbe goale, deoarece preciza același contemporan: *În realitate, principele nu se gândea nici la frontul aliaților, nici la țară, ci la ceea ce considera fericirea sa personală*. În fața acestei situații, Ferdinand a venit grabnic în Iași pentru a conferi cu miniștrii săi. Alexandru Marghiloman s-a pronunțat cu hotărâre pentru acceptarea renunțării și imediata înlăturare a acestuia de la succesiunea tronului, *întrucât se dovedise nedemn de a purta coroana României*. Generalul Averescu, sub comanda căruia se aflase prințul aventurier, ce își părăsise de altfel regimentul, s-a pronunțat pentru înlăturarea lui Carol din rândurile familiei regale și proclamarea principelui Nicolae ca moștenitor al tronului, precizând că *prințul nu are nici o calitate pentru domnie*. În schimb, Ion I. C. Brătianu, nedorind să strice raporturile sale favorabile cu monarhia, considera că trebuie *a se da timp principelui să se coacă la minte*⁸⁸. În aceste împrejurări căsătoria a fost anulată, iar prințului i-a fost aplicată de

⁸⁵ B.A.R., Serv. Msse., Arh. A. C. Cuza, Mapa X, mss., 53, passim.

⁸⁶ Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 40/1918, f. 3-4.

⁸⁷ I. Gh. Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 127; vezi și V. Atanasiu, A. Iordache, M. Iosa, I. M. Oprea, P. Opreșcu, *op cit.*, p. 338

⁸⁸ I. Gh. Duca, *op. cit.*, vol. III, p. 95; Cosma Neagu, Dr. Dumitru Marinescu, *Fapte din umbră*, vol. III, București, Editura politică, 1980, p.23-25.

rege o pedeapsă de 75 de zile de închisoare, ea urmând să fie executată chiar din ziua de 9/22 septembrie 1918 la mănăstirea Horaița⁸⁹.

În afară de măsurile antidemocratice, antipopulare luate pe plan intern, guvernul condus de Alexandru Marghiloman a elaborat și o serie de legi favorabile, într-o oarecare măsură, dezvoltării economico-sociale a țării. Pentru refacerea și reorganizarea învățământului în comune a fost creată o eforie școlară comună, iar în județ o eforie școlară județeană⁹⁰.

Pe lângă Președenția Consiliului de Miniștri s-a înființat o administrație centrală numită Direcția generală economică cu atribuții în organizarea și supravegherea importului și exportului, aprovizionării cu materii prime. Acest organism era condus de un consiliu economic compus dintr-un președinte ales pe 10 ani, un vicepreședinte și 4 membri numiți prin decret regal la propunerea guvernului. El putea fi convocat oricând de președintele Consiliului de Miniștri, în fața căruia răspundea⁹¹. Pentru o mai bună organizare a treburilor administrative, pe 18 septembrie 1918, a fost promulgată legea privind organizarea cancelariei președenției Consiliului de Miniștri. Cancelaria avea în frunte un director și cuprindea trei servicii: a) al direcțiunii economice; b) cel al asistenței publice; c) serviciul mesajelor regale, jurnalelor și lucrărilor Consiliului de Miniștri⁹².

Reglementarea problemei devizelor a fost conferită unei centrale a devizelor creată în octombrie 1918, pe lângă Banca Națională a României care avea atribuția de a organiza schimburile de valută, finanțarea afacerilor de import-export ale direcțiunii generale economice, precum și efectuarea plăților externe ale statului⁹³.

Cabinetul Marghiloman s-a preocupat, de asemenea, de repunerea în stare de funcționare a serviciilor sanitare din teritoriul ocupat, destinate asistenței populației, aceste servicii fiind dezorganizate în timpul războiului⁹⁴.

Unele proiecte de lege cum a fost cel privind responsabilitatea ministerială, elaborate de guvern nu au fost aprobate, însă, de regele Ferdinand, fapt ce a dus la nepunerea lor în aplicare⁹⁵.

Cabinetul Marghiloman a trebuit deci să guverneze țara în condiții deosebit de grele atât pe plan intern cât și pe plan extern. O mare parte a teritoriului țării se afla sub ocupația străină, iar resursele economice erau practic secătuite. El a promovat pe plan intern o politică de "mână forte". Prin legile adoptate: legea jandarmeriei, a muncii obligatorii, prin permanentizarea stării de asediu și a cenzurii, conservatorii au urmărit apărarea intereselor de clasă ale marilor proprietari, pe care îi reprezentau. Aceasta

⁸⁹ "Monitorul Oficial", partea I, nr. 137 bis, din 11/24 septembrie 1918; L. A. Easterman, King Carol, *Hitler and Lupescu*, London, 1942, p.33-35.

⁹⁰ "Monitorul Oficial", partea I, nr. 146 din 22 septembrie/5 octombrie 1918.

⁹¹ *Ibidem*, nr.55 din 9/22 iunie.

⁹² *Ibidem*, nr. 143, din 19 septembrie/2 octombrie.

⁹³ *Ibidem*, nr. 164, din 13/26 octombrie.

⁹⁴ Arh. St. Buzău, fond Primăria com. Pătârlagele, dos. 13/1918, f. 23.

⁹⁵ Arh. St. București, fond Casa Regală, dos. 40/1918, f. 1-2.

politică a contribuit la scăderea considerabilă a popularității lui în rândul opiniei publice și, implicit, la accelerarea procesului său de destrămare.

Totodată, politica amintită a creat vii nemulțumiri în rândurile maselor dornice în realizarea unor adânci prefaceri democratice.